

DUŠKO POPOV

– a szerb kozmopolita vagány,
aki James Bondként élte az életét

1940 februárjában Popov egy váratlan táviratot kapott régi cimborájától, Johnny Jebsentől. A rövid, sejtelmes üzenetben az állt, hogy sürgősen találkozzanak a belgrádi Szerb Király Hotelben. Popov nem habozott, azonnal beizzította a BMW motorját és a szállodához hajtott. Az örömteli viszontlátást töméntelen pezsgővel és táncosnővel ünnepelték, majd pár nap múlva ismét találkoztak. Ekkor Jebsen suttogva közölte, hogy az Abwehr ügynöke. A szinte hangtalan szavaknak sorsfordító jelentőségük volt. Popov ugyanis ezek hallatán kapcsolódott be a 2. világháború egyik legnagyobb kém-játszmájába, mely végül a D-napi partraszállás sikeréhez vezetett.

Szerző: Fazakas László

Dušan Duško Popov gazdag szerb szülők sarjaként látta meg a napvilágot 1912. július 10-én, az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Titel községében. Vagyonos családjának köszönhetően francia és angol középiskolákba járt, az egyetemet pedig a németországi Freiburgban végezte. Itt ismerte meg Johnny Jebsent. Pontosabban a dán származású, német állampolgársággal rendelkező Johann-Nielsen Jebsent, akivel szorgalmasan végigmulatta a freiburgi egyetemi éveket. Az élet habzsolása ugyanis legalább annyira fontos volt Popov számára, mint a Corpus Iuris Civilis Romani paragrafusainak memorizálása; bár rejtély, hogy annyi alkohol és éjszakázás után erre miként volt képes. De nem is ez a lényeg, hanem az, hogy Popov egyszerre falta a betűket és a nőket. Saját életrajzi könyvében így írt erről: „Mindkettőnkben [Jebsenre gondol] volt némi értelmiségi beütés, de mindketten éltünk-haltunk a sportkocsikért és a sportos lányokért, és volt elég pénzünk is az üzemben tartásukra.” Itt valószínűleg elsősorban a pénzen, valamint a laza modorán volt a hangsúly, hiszen Popov megjelenését illetően eléggé megoszlanak a vélemények: „jóképűnek semmiképp nem mondható” – jellemezte őt az egyik kortársa. Ettől függetlenül Popov ellenállhatatlan személyisége, feneketlen pénztárcája, és a róla terjedő pletyka, miszerint az ágyban olyat tud, amit kevesen, mágnesként vonzotta a kalandvágyó nőket. Az ifjú szerb figyelmét egyvalamiről és valakiről sem a gyors autók, sem a kaszinók, sem pedig a könnyűvérű hölgyek nem tudták elterelni. Ez a valami a hatalomra kerülő Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, a valaki pedig ennek a valaminek a vezetője, egy bajszos, örülden gesztikuláló, őrjöngő osztrák, akit Adolf Hitlernek (barátok közt csak Führernek) hívtak és németek millióit babonázta meg. A náci agresszív hatalomgyakorlása tehát nem hagyta nyugodni Popovot, aki emiatt erős késztetést érzett arra, hogy felszólaljon a tevékenységük ellen. Erre tökéletes helyszínt biztosított az úgynevezett Ausländerclub, ahol külföldi diákok a náci rezsimről vitatkozhattak. A vitriolos politikai beszédek miatt azonban hamar a Gestapo feketelistájára került. Ennek ellenére a titkosrendőrök még hagyták érvényesülni: vitázhatott, cikkezhetett (rendszeresen publikált az egyik belgrádi lapnak; írásaiiban kifigurázta a náciakat és kiállt a demokrácia mellett). De eljött az idő, amikor már nem tolerálták tovább Popov aktivizmusát, és megtörtént az, ami ilyenkor általában történni szokott: hajnali óra, fekete autó, bőrkabátosok,

A náci agresszív hatalomgyakorlása nem hagyta nyugodni Popovot, aki emiatt erős késztetést érzett arra, hogy felszólaljon a tevékenységük ellen.

csengő, cella, vallatás. A vád olyannyira nélkülözötte a kreativitást, hogy Popov azt már-már sértésnek is vehette. A Gestapo sivár koponyái ugyanis közönséges kommunistának bélyegezték. Ez viszont épp elég volt ahhoz, hogy a tüzes szerbet hűvösre tegyék.

Az esetről tudomást szerző Jebsen rövest Belgrádba telefonált, ahol a Popov-dinasztia feje a miniszterelnök közbenjárását kérte nagyszájú csemetéjük érdekében. A jugoszláv kormányfő állítólag közvetlenül a Gestapo ötletgazdáját, Hermann Göringet hívta az ügyben, így a bebörtönzött „kommunista” szabadul-

hatott.

Horogra akadva

A szabadlábba helyezett Popov Svájcban keresztül hagyta el a náci földjét, majd onnan Dubrovnikba utazott, ahol ügyvédi karrierbe kezdett. Emellett természetesen igazi szakterületét sem hanyagolta: legalább négy nővel randizott egyszerre, amikor Jebsentől megjött a rejtélyes távirat.

A belgrádi Szerb Király Hotel bárjában Jebsen, aki mindig is náciellenes volt, azzal magyarázta abwehrbelépését, hogy nem akart a Wehrmachtban katonáskodni. Beszervezését a család egyik közeli barátja intézte, aki személyesen Wilhelm Canarissal, az Abwehr vezetőjével egyeztetett annak érdekében, hogy a dán aranyifjút megmentsék a sorkatonaság borzalmaitól. Az Abwehr tehát egy menekülőút volt Jebsen számára, aki ebből adódóan a front helyett Európa

Virkeligheids-Bond-elskerinder

luxusszállodáiban mulathatta az időt. És mind- ezért cserébe csupán néhány csekély szívessé- get kértek tőle, hogy végezzen tippkutatást és szervezzen be ügynököket. Ennek eleget téve Jebesen a következőt kérdezte Popovtól: „Ebé- delnél egy barátommal, aki a német nagykövet- ségen dolgozik?” Ez a bizonyos barát az Abwehr balkáni részlegének legmagasabb rangú tisztje volt, aki az elegáns ifjú szerbet vállalkozásai és kontaktjai miatt tökéletes „ügynökanyag”- nak találta.

Popov némi töprengés után elfogadta az Abwe- hr kínálta lehetőséget, így a nem túl szellemes Iván kódnévvvel a német katonai hírszerzés ügynöke lett. A döntés mögött nagy szerepet játszott Popov realista nézőpontja, hiszen azt látta, hogy a németek egész Európát letarolták, ily módon kényelmes, gondtalan életmódja fenntartásához német kapcsolatokra lesz szük- sége. Úgy tűnt, hogy a náciellenességnél jóval erősebb volt a pragmatikus, opportunista énje. Vagy mégsem?

Balra: thomas argyll robertson
1909-1994 scottish mi5-intelli-
gence officer responsible for the
ww2 double cross-misinforma-
tion campaign

Jobbra: johann jebsen

Kezdődjön a tánc!

Valójában a náciak megvetése és a lesipuskás szem- léletmódja tökéletesen megfért egymás mellett. Ennek ékes bizonyítéka, hogy az egyik belgrádi fo- gadáson szándékosan összefutott John Dew-val, a brit követség titkárságvezetőjével, akinek elmesél- te a sztoriját. Dew érdeklődve hallgatta a szerény véleménye szerint „kötözni való szélhámost”, majd arra kérte, hogy maradjon kapcsolatban német tartótisztjeivel, és tegye azt, amit mondanak.

Rövidesen Jebesen az Abwehr kérésére Popovot a semleges Portugália fővárosába, Lisszabonba rendelte azzal a fedősztorival, hogy az ottani fik- tív import-export cégen keresztül nyersanyagokat szállítson Nagy-Britanniába. A valós cél: adatokat gyűjteni az angol partvidékről, valamint az általá- nos politikai, katonai, társadalmi helyzetéről – ezt Popov értelemszerűen jelezte a britek felé is. Portugáliába érve azonnal felvette a kapcsolatot a német nagykövetséggel, ahol az „elegáns kan- dúrként” jellemzett, korrup, nagyvilági Ludovico von Karsthoff volt a kémfőnök, aki egy rövid, de részletes eligazítást követően Angliába küldte az Abwehr újdonsült szerb üzletemberét.

Irány Anglia!

„Üdv, Popov! Robertson vagyok” – köszöntötte őt egy rámenős skót a londoni Savoy Hotel előcsar- nokában, majd a szálloda bárpultjához invitálta, hogy a munka előtt jól berúgjanak. Thomas Argyll Robertson (vagyis Tar), az MI5 (brit kémelhárítás) egyik dezinformációs kémhálózatának irányítója ugyanis a csinos nők ágybevitelével mellett a reg- gelig tartó tivornyázást tartotta az élet legfonto- sabb feladatának. Ilyen impozáns érdeklődési kör mellett teljesen érthető, hogy Tar és Popov (új

Popov era uma habituê nas festas do Estoril mmartinho

fedőnevéen Iszkol, angolul Pop Off, ami szójáték a Popovval) hamar szót értett egymással. A történet innentől kezdve a megtévesztés, félrevezetés, ármánykodás, hazugságok és dezinformációk jegyében folytatódott.

Néhány nap múlva Popov iszkolt is vissza Portugáliába, hogy Von Karsthoff kémfőnök fejét mindenféle hamis adatokkal töltsen tele, majd az Estoril kaszinóban Ian Fleming (a James Bond-regények írója) társaságában pihenje ki a fáradalmakat. Természetesen az MI5 gondoskodott arról, hogy az Abwehr rendszeresen kapjon igaz, ám jelentéktelen infókat is, ezzel hitelesítve Popov megbízhatóságát és tevékenységének nélkülözhetetlenségét. Továbbá arra szintén volt gondjuk, hogy e különösen kockázatos munkát Popov habitusához mérve honorálják: 1940 decemberében megrendezték a bombázás alatt álló London legnagyobb titkosszolgálati buliját.

Az FBI ölelő karjai között

A német katonai hírszerzés annyira elégedett volt Popovval, hogy egy sokkal nagyobb, komolyabb és veszélyesebb munkával bízták meg. Az új küldetés célja: utazzon Amerikába, és építsen ki ott egy német kémhálózatot. A későbbi problémák elkerülése végett az MI5 időben értesítette az FBI-t

Popov kettős ügynök mivoltáról. Sőt, referenciát is küldtek róla, amiben azt írták, hogy „Popov okos, megnyerő és bátor fiatalember, akinek őszintesé-

gében és hűségében biztosak vagyunk. Kítűnő agya van, de nem szeret dolgozni. Imádja a nőket, és a vitorlásport a kedvenc időtöltése. Egyénisége és charme-ja van, otthonosan fog mozogni minden társaságban. Elutasított bármiféle fizetséget tőlünk, mivel kielégítő fizetést kap a német titkosszolgálattól, és reménykedünk, hogy ez az előnyös állapot folytatódni fog.” Pazar ajánló, ám ez semmit sem jelentett az örök gyanakvó John Edgar Hoover számára, aki egy fikarcnyit sem bízott a szerb playboyban. Így míg amerikai földön tartózkodott, az FBI folyamatosan figyelte. Itteni fedőneve: Bizalmas Informátor ND63 – a fantáziátlan titulus jól tükrözi a nyomozóiroda rideg hozzáállását.

Popov – mivel az FBI folyton a nyakán volt és gyakorlatilag semmilyen kémtevékenységet nem engedett – féktelen költekezésbe és provokatív nőzésbe kezdett. Az erkölcsös FBI-t ez roppant mód irritálta, és alig várták, hogy megszabaduljanak a szerb vagánytól. Ez amúgy kölcsönös volt: „Nem tudom folytatni ilyen nyomás alatt” – írta Popov a briteknek.

Ettől kezdve Robertson és az MI5 azon kezdett ötletelni, hogy miként tudnának egy olyan törté-

Az MI5 gondoskodott arról, hogy az Abwehr rendszeresen kapjon igaz, ám jelentéktelen infókat is, ezzel hitelesítve Popov megbízhatóságát és tevékenységének nélkülözhetetlenségét.

1944 patraszallas

1974-ben jelent meg a Kém/Ellenkém című életrajzi könyve, mely gyakorlatilag olyan volt, mint egy tipikus Bond-regény.

netet gyártani, ami hiteles magyarázatot adna az Abwehr számára, hogy Popovnak miért szükséges visszatérnie Lisszabonba. A feladatra egy Ian David Wilson nevű, 38 éves jogtanácsost jelöltek ki, aki többheti korrepetálás után szóról szóra betanította, hogy majd mit kell mondani a német tartóztíztjeinek az amerikai küldetésről.

Popov nyeregbe kerül

1942. október 12-én Popov repülőre szállt és vizsztatért Lisszabonba. A reptéren Von Karsthoff és egy fiatal Abwehr-tiszt várta. Kedélyesen üdvözölték, majd egy kényelmes lakás szalonjába vitték, ahol megkezdődött Popov kikérdezése. Elsőre úgy tűnt, hogy bajba kerülhet, de aztán egy nem várt elszólásból kiderült, hogy a lisszaboni tartóztíztjei, sőt még hű barátja, Jebsen is, a Berlinből küldött ügynök-illetményét dézsmálta. Ez az információ nyeregbe helyezte Popovot, hiszen tudta, hogy itt mindenki rajta keresztül akar meggazdagodni. Ráadásul azt is jól sejtette, hogy amennyiben a korrupciót jelenti a központnak, akkor a lisszaboni bagázs gyorsan a keleti fronton találja magát. A szerb tehát komoly alkupozícióba került. Ily módon Karsthofféknak az állt érdekükben, ha Popovot mielőbb tisztára mossák Berlin előtt. Így is történt. A gyanakvás leple szertefoszlott, a vastag dollárkötegek ugyanakkor továbbra is nagy mennyiségben érkeztek. Ez a köztük létrejött „gentlemen's agreement” láthatóan mindannyiuknak megfelelt.

A nagy átverés

A német gyanú eloszlátása után Popov (akit a britek időközben Tricikli fedőnévre kereszteltek) Angliában utazott „híryanagot” gyűjteni, majd 1944. február 26-án ismét Lisszabonba repült. Aktatás-kája tele volt az MI5 által gyártott hamis iratokkal: parlamenti beszédek, haditengerészeti dokumen-

tumok, repülőgéptípusok, minisztériumi iratok, melyek egy fiktív partra szállási helyszínt jelöltek, totálisan összezavarva a német hírszerzőket.

A reptéren viszont ezúttal nem Von Karsthoff várta (őt ugyanis leváltották és az orosz frontra küldték), hanem egy új, gyanakvó referatúrafőnök, Aloys Schreiber. Popov azonban újfent bizonyította, hogy olyan meggyőző erővel rendelkezik, ami már-már nem e világi. A britek csodálkozva, de fölöttébb megkönnyebbülve vették tudomásul Schreiber Berlinbe küldött táviratát, amelyben a német egyértelműen kijelentette, hogy Popov „kitűnő ügynök, gyanú nem merül fel vele szemben.” A későbbiekben Berlin még inkább felértékelte a Popov által szolgáltatott dezinformációk jelentőségét: „Tricikli jelentéseinek nagyon nagy fogantatjuk volt Berlinben, és ennek következtében a vezérkar a haditervek módosítását fontolgatja.” Mindez – ami szerves részét képezte a nagyobb és kiterjedtebb Dupla Csavar megtevesztő műveletnek – óriási szerepet játszott abban, hogy a náci Németország még 1944 júniusában sem tudta, hogy a szövetséges haderők pontosan hol tervezik a partra szállást. Vagyis a szerb playboy rizikós ügynökmunkája tízezrek életét mentette meg, végső soron pedig a háború lezárását is gyorsította.

A háború után

Popov angliai kémtevékenysége a Savoy Hotelben kezdődött és a Ritzben ért véget. A szálló bárpultjánál Tar Robertson átadta a Brit Birodalom Érdemrend tisztí fokozatát, megköszönte a közös munkát, majd búcsút vettek egymástól. Popov ezután megkapta a brit állampolgárságot, és ami talán a leghihetelenebb: megnősült. Igaz, a frigy nem tartott sokáig. Egy bő évtized múlva ugyanis már egy szőke svéd lányt vitt az oltár elé.

1974-ben jelent meg a Kém/Ellenkém című életrajzi könyve, mely gyakorlatilag olyan volt, mint egy tipikus Bond-regény. Jóllehet, a mű sok igazságot tartalmazott, ám mint minden kém, az igaz történetet igencsak kikerekítette. Ebből sokan arra következtettek, hogy talán Popov ihlette James Bond karakterét. A pletykát tovább erősítette, hogy Fleming, még hírszerzőként, személyesen is találkozott a szerb kozmopolitával Estoril egyik kaszinójában. De hogy ez tényleg inspirációt adott volna a brit írónak, nem tudni. Az viszont biztos, hogy ha valakinek, akkor Popovnak a személyisége, élettörténete elsőrangú Bond-alapanyag lenne.

Dušan Duško Popov, a szerb vagány 1981-ben hunyt el Franciaországban, miután a Bahamákon létrehozott fiatalító klinikája nem hozta a várt eredményeket, így az alkoholban és nikotinban gazdag életmódot folytató playboy szervezete végleg feladta. ■